

Veje til mere bæredygtig kaffeproduktion

Sammendrag af forslag til forbedringer præsenteret af centrale aktører i kaffebranchen ved rundbordssamtaler hos DIEH, 2016

Kort sammenfatning

Kaffe er et af verdens mest handlede produkter, og trods mange gode tiltag og indsatser er der fortsat en række problemer i forhold til arbejdstager- og menneskerettigheder og miljøbeskyttelse i produktionslandene. Der kommer løbende rapporter og dokumentarer, der viser nogle af disse problematikker og peger på danske virksomheder, kommuner mfl. som medansvarlige.

På den baggrund har Dansk Initiativ for Etisk Handel (DIEH) inviteret til en række møder med det formål at samle konkrete forslag til "veje til mere bæredygtig kaffeproduktion". Forslagene kommer fra en bred vifte af aktører fra virksomheder, fagbevægelsen, erhvervsorganisationer og NGO'er i og omkring DIEHs medlemskreds. Forslagene herfra til mere bæredygtig kaffeproduktion er ikke en udtømmende liste, ikke udtryk for konsensus, og kræver løbende opdatering ikke mindst på baggrund af aktuelt internationalt arbejde og danske aktørers konkrete erfaringer med og evaluering af nye indsatser i kaffeproduktionen¹. Dette dokument tjener formålet at samle en række forslag fra forskellige centrale aktører, som forhåbentlig kan tjene til inspiration til at overveje egen indsats – uanset hvor i værdikæden man befinder sig.

Udgangspunktet for forslagene til udvikling af en mere bæredygtig kaffesektor er DIEHs medlemsforpligtigelser, som er at respektere menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder og miljøhensyn i hele værdikæden, og kontinuerligt arbejde for forbedringer af de sociale og miljømæssige forhold, der knytter sig til produktionen af varer og tjenesteydelser.

Centrale pointer:

- Kaffeværdikæden er ofte kompleks og en bæredygtighedsindsats kræver også derfor langsigtet samarbejde på tværs af interesser og i partnerskaber.
- Alle aktører i branchen bør være med til at udvikle og fremme bæredygtighed som et konkurrenceparameter for kaffe. Det vil for eksempel sige, at markedsføringen ikke kun handler om pris og mængde, men også om bæredygtighed og sporbarhed.
- Der er behov for kapacitetsopbygning blandt kaffebønder- og arbejdere i produktionen både i forhold til sikkerhed, arbejdstagerrettigheder, miljøhensyn mv.
- Der er behov for at fremme efterspørgslen efter bæredygtig kaffe både fra forbrugere, detailed og gennem offentlige indkøb.

¹ Her tænkes f.eks på ILOs arbejde på decent work in supply chains, COOPs nye kafferisteri i Kenya, 3F, Fairtrade mærket Danmark og BKI Kaffe samarbejde i Syd- og mellemamerika.

Baggrund

Den 9 juni 2016 samlede DIEH kaffeleverandører, detailhandlen, NGO'er, brancheorganisationer, fagbevægelsen samt det offentlige til rundbordssamtale om etisk handel i kaffesektoren.

Rundbordssamtalen fandt sted i forlængelse af et DIEH medlemsmøde om Danwatch rapporten, Bitter Kaffe, der blev lanceret d. 3 marts 2016 om produktion, forarbejdning og interne udfordringer i kaffeindustrien i Brasilien.

Formålet med rundbordssamtalen d. 9. juni var at drøfte muligheder for mere etisk handel og bæredygtig udvikling i branchen. Dette dokument er en sammenfatning af de forslag og anbefalinger, der kom frem på mødet.

Rundbordssamtale den 9. juni 2016

Rundbordssamtalen var et åbent dialogmøde, hvor aktuelle perspektiver omkring etiske problemstillinger blev drøftet. Rundbordssamtalen bød på oplæg fra bla. Lars Aaen, udviklings- og kommunikationschef hos Peter Larsen Kaffe; Paul Zacho, Direktør BKI; Lars Bendix, Direktør Farm Mountain Coffee; Jonas Giersing, Direktør Fairtrade Mærket Danmark; Kathrine Lykke Kirk, CSR konsulent Coop Danmark; og Daan de Witt, Senior Communication Manager, IDH Global Coffee Platform². Oplæggene præsenterede forskellige erfaringer og syn på best practice, som kan medvirke til at fremme etisk handel og bæredygtig udvikling i kaffesektoren.

Dansk Initiativ for Etisk Handel (DIEH) har til formål at fremme etisk handel, der respekterer menneske-, arbejdstagerrettigheder og miljø. Vi arbejder pragmatisk, konstruktivt og med en overbevisning om, at etiske udfordringer og dilemmaer i globale værdikæder løses gennem samarbejde. Med afsæt i konkrete aktuelle sager, inviterer DIEH de relevante aktører til dialog, hvor vi i fællesskab kan dele viden og erfaringer og tage initiativ til nye brugbare og effektive løsninger.

² Se mere på www.globalcoffeeplatform.com

Etisk handel – hvad er det?

Etisk handel er virksomheder og organisationers arbejde for at forbedre arbejdsforhold og miljø i relation til egen produktion, indkøb og leverandørkæde. I Dansk Initiativ for Etisk Handel forstås etisk handel som:

- Ansvarlig produktion, ansvarlige indkøb og ansvarlig leverandørstyring,
- Samfundsansvarlig virksomhed, der respekterer menneskerettigheder, arbejdstagerrettigheder og miljøhensyn i hele værdikæden,
- Kontinuerligt arbejde for forbedringer af de sociale og miljømæssige forhold, der knytter sig til produktionen af varer og tjenesteydelser,
- At tage samfundsansvar i bred forstand ved at modarbejde ulovlig og uetisk adfærd, f.eks. ved udbredelse og efterlevelse af internationale principper og standarder som FNs retningslinjer for menneskerettigheder og erhverv, OECDs retningslinjer multinationale virksomheder, ISO 26000 og FN's Global Compact.

Eksempler på problemer i kaffesektoren

Næstefter olie er kaffe det produkt, som handles mest med i verden. Kaffe er "big-business" og kaffens rejse fra jord til bord omfatter mange led i den globale forsyningskæde og en række velkendte, komplekse sociale, økonomiske og miljømæssige problemstillinger. Eksempler på udtalte problemstillinger er:

- **Krænkelser af grundlæggende arbejdstagerrettigheder:** I mange kaffeproducerende lande har landarbejdere ikke ret til faglig organisering og kollektiv forhandling. Det kan skyldes en dårlig arbejdsmarkedslovgivning, men ofte er det fordi loven ikke implementeres, og jordejere ikke respekterer rettighederne.
- **Lav løn og dårlige arbejdsforhold:** Mange kaffeproducenters lave økonomiske udbytte bevirker, at de ikke er i stand til at sikre et bæredygtigt økonomisk grundlag for dem selv, deres familier og deres arbejdere i kaffeproducerende lande i Afrika, Asien og Sydamerika.
- **Børnearbejde på kaffeplantager:** Der findes børn under 15 år eller i den skolepligtige alder, som udfører arbejde på kaffeplantager, hvilket skader deres sundhed og udvikling samt forstyrrer deres skolegang. Det er svært at præcisere, hvor mange børnearbejdere, der findes i kaffesektoren, men det estimeres, at børnearbejdere udgør 7-12 % af arbejdsstyrken på kaffeplantager. Fattigdom er den primære årsag til børnearbejde.
- **Ligestilling- og ligelønsproblematikker:** Sociale, økonomiske og kulturelle strukturer bevirker, at kvinder ikke har adgang til de samme ressourcer og aktiver på lige fod med mænd. Kvindelige kaffearbejdere har ofte hovedansvaret for husholdningen og opdragelse af børn sideløbende med arbejde i kaffemarkederne. Dertil er kvinder ofte underrepræsenteret i beslutningsprocesser i produktionen og salg af kaffe; de tjener i snit 25-30 % mindre end mandlige producenter og arbejdere og råder i mange tilfælde ikke over egne penge.
- **Gældsslaveri, indirekte beskæftigelse og uformelt arbejde:** Som i andre dele af landbrugssektoren, er der blevet afsløret tilfælde af gældsslaveri i kaffesektoren, hvor kaffeproducenter- og arbejdere eksempelvis ikke modtager løn, men får dækket basale

omkostninger ved at oparbejde gæld hos plantageejere. I andre tilfælde arbejder kaffeproducenter- og arbejdere uden reelle arbejdskontrakter, indirekte eller uformelt ansat, hvilket ofte indebærer, at de mister retten til sociale ydelser samt risikerer at få krænket deres menneske- og arbejdstagerrettigheder.

- **Brug af pesticider uden beskyttelse:** Kaffeproducenter og- arbejdere benytter ofte pesticider i produktionen af kaffe. Der er afdækket tilfælde i kaffesektoren, hvor hverken kaffeproducenter eller høstarbejdere har været tilstrækkelig informeret om sundhedsrisici eller instrueret i, hvordan man beskytter sig mod solen, sundhedsfarlige pesticider, giftige slanger og andre arbejdsmiljøproblemer. Ofte har det nødvendige beskyttelsesudstyr heller ikke været til stede - til stor skade for deres sundhed og velvære.³

³ Kilder: ILO.org, Coffee Quality Institute, Danwatch

Veje til mere bæredygtig kaffeproduktion

Generelle anbefalinger til branchen og indsatser for en bæredygtig udvikling:

- Alle led i kæden har et ansvar og bør bidrage aktivt for at fremme en mere bæredygtig udvikling⁴.
- Kaffeværdikæden er ofte kompleks og kræver partnerskaber på tværs af interesser mellem eksportører, kafferisterier, detailkæder, fagbevægelse, offentlige instanser og NGO'er i en erkendelse af, at løsningen skal findes i fællesskab og på den lange bane. Der er i den forbindelse behov for, at man også fra politisk side fremmer samarbejde, dialog og partnerskaber på tværs af sektorer og giver virksomheder mulighed for at få støtte til at arbejde med etisk handel.
- Bæredygtig udvikling i branchen skal bæres af, at samfundsansvaret kobles tæt til forretningen og dermed bliver en strategisk integreret del af arbejdet i kaffeværdikæderne. Det forudsætter opbakning fra topledelsen i virksomheder og vilje til dialog og samarbejde.
- Der er en bred anerkendelse af, at der i kaffesektoren ikke findes hurtige og one-size-fits-all løsninger. Der er i stedet behov for langsigtede, skræddersyede løsninger, som favner de komplekse og sammensatte problemstillinger, som findes i kaffesektoren.

Særligt for importører og indkøbere af kaffe:

- De centrale aktører i branchen kan være med til at udvikle og fremme bæredygtighed som et konkurrenceparameter for kaffe. Det vil for eksempel sige, at markedsføringen ikke kun handler om pris og mængde, men også om bæredygtighed og sporbarhed. Det kan konkret fremmes ved, at indkøbernes Key Performance Indicators (KPI'er) omfatter et fokus på kvalitet, bæredygtighed og sporbarhed.
- Der er behov for ambitiøse og fælles krav til leverandører blandt andet i forhold til anvendelse af pesticider, vandforbrug, grundlæggende arbejdstagerrettigheder, arbejdskontakter og lønforhold samt brug af børnearbejde.
- Der er behov for at træne og uddanne indkøbere i bæredygtigt indkøb, herunder skærpe indkøbernes indblik i problemstillinger i kaffesektoren og tilhørende løsninger. Dette kan fremmes gennem løbende kontakt til interessenterne i eksportlandene.
- For at mindske kompleksiteten i værdikæden og antallet af mellemlid kan mere direkte handel med producenter af kaffe være en vej at gå. Det bør gøres i tæt samarbejde med kaffeproducenterne og de ansattes faglige organisationer for at sikre, at det kommer dem og deres ansatte til gavn⁵.
- Betalingsbetingelser kan udgøre en konkret forhindring for udvikling i branchen. Der er eksempler på producenter, som først modtager betaling 90 dage efter kaffen er sendt afsted, hvilket betyder, at de er ude af stand til at investere i deres produktion eller aflønne arbejderne i den mellemliggende periode på grund af manglende indtægt.

⁴ Dette flugter med FNs retningslinier for menneskerettigheder og erhverv, der fastslår, at virksomhederne skal kende til og beskrive risikoen for, at krænkelse af menneskerettigheder kan finde sted, og på baggrund af dette arbejde gennemføre tiltag, som kan begrænse risikoen.

⁵ COOPs kafferisteri i Kenya er et eksempel på et forsøg på at skabe mere direkte handel. . Også Farm Mountain Coffee har erfaringer hermed.

- Værktøjer under certificeringsordninger kan overvejes som værktøj også i konventionelt produceret kaffeværdikæder. Eksempelvis kan en auditspørgeramme for certificeret kaffe bruges i leverandørkæden for den konventionelle kaffe.

Kapacitetsopbygning i kaffeeksporterende lande:

- Alle aktører opfordres til at arbejde for kapacitetsopbygning blandt kaffebønder og -arbejdere i produktionen således, at de øger deres produktivitet samt opbygger viden og knowhow, omkring arbejdstagerrettigheder, fødevarerikkerhed, miljøhensyn, sikkerhed i produktion mv.
- Regeringer og lokale myndigheder bør i endnu højere grad beskytte primærproducenter i kaffesektoren, sikre overholdelse af bæredygtighedskapitlerne i handelsaftaler og sikre håndhævelse af lovgivning, der omhandler menneske- og arbejdstagerrettigheder, miljø samt anti-korruption. Indkøbere/kaffeselskaber spiller en potentiel vigtig rolle overfor regeringer i kaffeeksporterende lande og opfordres til at optræde fælles (med koordinerede krav og opfordringer).
- Mange af problemerne i værdikæden, som børnearbejde, diskrimination, arbejdsskader eller slavelignende forhold kan adresseres effektivt gennem social dialog og kollektiv forhandling. I mange kaffeproducerende lande har både landmænd og landarbejdere deres interesseorganisationer, som bør inddrages og rådgives i at forhandle sig til bæredygtige løsninger. Kaffearbejdere aflønnes ofte på akkord, og der bør stilles krav om, at både akkord aflønning og time-, dag-, uge- eller månedsløn fastlægges ved kollektiv forhandling i to- eller treparts-regi.

Folkelige organisationer og fagbevægelsen:

- Folkelige organisationer og fagbevægelsen har viden og erfaringer, som de har oparbejdet i kraft af deres lokale tilstedeværelse i blandt andet høj-risikolande, der med fordel kan stilles til rådighed og bruges af producenter og leverandører.
- Det anbefales, at folkelige organisationer og fagbevægelsen i stigende grad inddrages i udviklingsprocesser for at bidrage med lokal indsigt og legitimitet. En række udviklingsorganisationer og faglige organisationer indgår allerede i dag i konkrete indsatser og medvirker til implementering af langsigtede bæredygtige løsninger i samarbejde med kaffeproducenter-og leverandører⁶. Der er eksempelvis gode erfaringer at trække på ift. kapacitetsopbygning blandt kaffebønder, kaffearbejdere og i forhold til små kooperativer.

Efterspørgsel fra offentligt indkøb og forbrugere

- Det offentlige indkøb har en stor markedspåvirkning, hvorfor der i endnu højere grad bør sikres krav om certificeret kaffe, og kaffe, hvor det er sandsynliggjort at menneske- og arbejdstagerrettigheder respekteres i hele leverandørkæden.
- Efterspørgslen efter certificeret kaffe kan understøttes via større udbredelse af kendskab til certificeringsordningernes indsats og værdiskabelse.
- Konventionelt produceret kaffe udgør den største del af produktionen, og det er dermed her den største potentielle udvikling kan finde sted. Det arbejde, der allerede foregår i den konventionelle produktion ift. at beskytte miljø og sikre gode arbejdsforhold bør i endnu højere grad formidles af

⁶ 3F og BKI kaffe samarbejder eksempelvis om respekt for arbejdstagerrettigheder i indkøb af kaffe til 3F.

producenter, og der bør fra detailsektor og gennem offentlige indkøb stilles krav om overholdelse af FNs retningslinjer for menneskerettigheder og erhverv.

Næste skridt

Næste skridt er at lære af de tiltag og indsatser, som medlemmer af DIEH har igangsat på området og bruge disse såvel som internationale erfaringer til at konkretisere ovenstående anbefalinger til både offentlige indkøbere, detailhandlen, kaffeleverandører mfl. Denne konkretisering skal sætte os i stand til at vurdere indsatsen ift. målet – nemlig om at udviklingen i kaffesektoren bevæger sig i en mere bæredygtig retning.

/DIEH august 2016

www.dieh.dk

Relevant for det videre arbejde

Mærkning og certificeringsordninger

Fairtrade

Fairtrade arbejder for at forbedre leve- og arbejdsvilkår for bønder og arbejdere i Afrika, Asien, Syd- og Mellemamerika. For at blive Fairtrade-certificeret skal bønderne leve op til nogle minimumkrav for social og miljømæssig bæredygtighed. Når man som bonde er Fairtrade-certificeret garanteres man en mindstepris for sine råvarer uafhængig af verdensmarkedsprisen. Derudover modtager man en Fairtrade-bonus, når man sælger sine råvarer, som kan bruges på udvikling af produktion og i lokalsamfundet. www.fairtrade-maerket.dk

Rainforest Alliance

Rainforest Alliance arbejder for miljømæssig, social og økonomisk bæredygtighed. Missionen er både at forbedre udnyttelsen af jordens ressourcer, producentens forretningspraksis samt vores forbrugeradfærd. Rainforest Alliance træner og certificerer producenter i nogle af verdens mest skrøbelige økosystemer, og har et særligt fokus på at udrydde miljøødelæggelse og skovrydning. <http://www.rainforest-alliance.org/>

UTZ

UTZ arbejder for bæredygtigt landbrug. UTZ-certificeringen tildeles, når en række kriterier for social og miljømæssig dyrkning samt krav til kvalitet og sikkerhed er opnået. UTZ' mission er at ændre normen for dyrkning af landbrug. Ved at implementere gode landbrugspraksisser og styrke bøndernes administration af produktionen, arbejder UTZ for at forbedre levevilkårene for bønder og arbejdere samt beskytte naturens ressourcer. www.utz.org

Internationalt multistakeholder arbejde

IDH - Sustainable Trade Initiative

Hollandsk organisation, der modtager Danida støtte og har et stort program på kaffe: The Global Coffee Platform, en multistakeholder bæredygtighedsplatform på kaffe. <http://www.globalcoffeeplatform.org/>